

มุมมองการศึกษาเชิงปรัชญา การยอมรับการเปลี่ยนแปลงเชิงพุทธสันติวิธี

The Perspective of Education as Philosophy Changing Acceptation as Buddhist Peaceful Means

สุวรรณี ฮ่อแสงชัย¹, พระปราโมทย์ วาทโกวิโท², พระมหาวีระศักดิ์ อภินนทเวที³

Suwannee Horsengchai¹, Phrapramote vatagovito²,

Phramaha Weerasak Abhinandavedi³

สาขาวิชาสันติศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Peace Studies Program, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: suwannee.hor@mcu.ac.th

Received February 20, 2020; Revised March 27, 2020; Accepted April 16, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสะท้อนมิติการศึกษาที่มีการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยผู้สอน มีมุมมองวิธีการถ่ายทอดที่ต่างกันตามยุคสมัยและแปรเปลี่ยนไปตามวิวัฒนาการของบทบาทหน้าที่ ซึ่งเป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งของผู้ที่ถูกเรียกว่า ครู หรือ ผู้สอน ซึ่งควรมีใจเป็นกลาง เปิดใจยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการพัฒนาตนเองด้านเทคโนโลยี การเปิดใจยอมรับสังคมที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว การสื่อสารภาษาที่แปลกและแตกต่างของผู้เรียน รวมถึงการแสดงความคิดเห็นในแง่มุมต่าง ๆ ในบริบทคนไทย อาจมีเรื่องวัฒนธรรมเข้ามาเป็นกรอบ ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถแสดงความคิดเห็นได้มากเท่าที่ควร ในทางตรงกันข้าม ผู้เรียนแถบตะวันตก กล้าที่จะแสดงความคิดเห็นได้มากกว่า ซึ่งให้เห็นว่า การยอมรับ การเปิดใจด้านความคิดในเรื่องการให้ความรู้ ทำให้การแสดงออกของผู้เรียนทั้งตะวันออกและตะวันตก มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด อย่างไรก็ตาม ผู้สอนมีส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนกล้าพูดกล้าคิดและกล้าทำ ในเชิงปรัชญา การศึกษา คือ ความเจริญงอกงาม (สารโจน บัควี, 2549) การพัฒนาคนให้เป็นคนโดยสมบูรณ์ด้วยวิธีการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียนได้เข้าใจถึงแก่นของการศึกษา เป็นการสอนอย่างแท้จริง

ผลการศึกษาพบว่า ผู้สอน ผู้เรียน และหลักสูตร เป็นส่วนประกอบสำคัญของโครงสร้างทางการศึกษาบนพื้นฐานการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคดิจิทัล ซึ่งจากนี้ การเรียนการสอนไม่จำเป็นต้องอยู่เฉพาะแต่ในห้องเรียน หรือในสถาบันอีกแล้ว ดังนั้น การปรับตัวทั้งผู้เรียนและผู้สอนจึงสำคัญที่สุด สำหรับโปรแกรมต่าง ๆ และ สื่อออนไลน์ ใช้เป็นเครื่องมือการเรียนการสอน ในมุมมอง

การศึกษาเชื่อมโยงกับพุทธสันติวิธี คือ การยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาแทนที่อดีต ด้วยใจที่เป็นกลาง

คำสำคัญ : การศึกษาเชิงปรัชญา, การยอมรับ, การเปลี่ยนแปลง, พุทธสันติวิธี

Abstract

This article of research has aimed to reflex the dimensions of education that was changed from the past to the present. By the lecturers have points of view and the method to be different each era as well as to be shifted the evolution of role that has been one of characteristic of teachers or lecturers who should be an honesty, open – mind and acceptance for changing to be happen. Not only the development but also the technology, the open mind for accepting the paradigm shift of society rapidly. The communicative language of learners that has been strange and different, including, the expression of opinion each points of view in context of Thai people may have culture to be frame that makes the learners to be able to express the ideas not as much as. On the other hand, the learners in the Western, dare to express their ideas more. It was shown that the acceptance, the open mind of thought about transiting knowledge to make the learners' expression between Eastern and Western to be different clearly. However, the instructors have been important to make the learners how to brave and to do. In philosophical terms, “Education is Growth” (Saroj Bousri, 2006). It could develop people to be the human perfectly by using transit knowledge to the learners in order to understand core of education which has been the teaching actually.

The results of study were found that the instructors, the learners and curriculum were the main components of educating structure based on changing of digital world era. From this now, The learning has been inessential to be in classroom or institution anymore. So, for adjusting both learners and instructors have been the most important. For other programs and online media to be used tools of learning into educating perspective to involve in Buddhist Peaceful Means to be changing acceptance as well as to replace the past with equitable.

Keywords: Education as Philosophy; Acceptation; Changing; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

ความรู้เชิงปรัชญาในมุมมองของคนทางแถบตะวันตกได้ถือกำเนิดมาก่อนคริสต์ศตวรรษ โดยนักคิดชาวกรีกกลุ่มแรก ที่มีความสนใจในการคิดหาคำตอบเรื่องโลกของธรรมชาติหรือโลกของวัตถุ นักคิดกลุ่มนี้มองโลกของธรรมชาติอย่างเป็นระบบ มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ต่อมาในสมัยของโสกราตีส (Socrates) เห็นว่าการแสวงหาแก่นแท้ของจักรวาลวัตถุนั้นไม่มีประโยชน์ เขาคิดว่าประโยชน์อยู่ที่มนุษย์ควรแสวงหาธรรมชาติของมนุษย์ หรือการได้รู้จักและหาทางแก้ไขปัญหาของชีวิตด้วยตนเอง เมื่อมาถึงยุคของเพลโต (Plato) ความคิดเกี่ยวกับโลกแห่งวัตถุและธรรมชาติของมนุษย์ได้ถูกเชื่อมโยงผสมผสานกันอย่างลงตัว จนมาถึงยุคของอริสโตเติล (Aristotle) เขาได้นำแนวคิดของเพลโตมาปรับปรุงให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น อริสโตเติลสนใจทางด้านสัจนิยม วิทยาศาสตร์ และมีแนวคิดเกี่ยวกับอารมณ์ความปรารถนา (Desire) เมื่อวิทยาการเริ่มขยายเป็นวงกว้าง วิชาความรู้ทุกแขนงจึงรวมอยู่ด้วยกัน โดยเรียกว่า “ปรัชญา” ศึกษาเรื่องใหญ่ ๆ 2 เรื่อง คือ ศึกษาเกี่ยวกับธรรมชาติ เช่น ฟิสิกส์ มีเป้าหมายในการศึกษาเพื่อหาความจริงต่าง ๆ ให้เข้าใจถึงธรรมชาติมากกว่าสิ่งรอบตัวรวมไปจนถึงจักรวาล และศึกษาเกี่ยวกับสังคม เพื่อเข้าใจระบบการเมืองการปกครองของสังคม ตลอดจนความสัมพันธ์ของคนในสังคม ต่อมาในคริสต์ศตวรรษที่ 16 แนวคิดนี้ถูกต่อต้านและถูกโจมตีอย่างหนัก มนุษย์จึงหันกลับมาสนใจการทดลองและการสังเกต ด้วยวิธีอุปนัย (Inductive) จากวันนั้น วิทยาศาสตร์ธรรมชาติจึงอุบัติขึ้นและแยกตัวออกจากปรัชญา เพราะเชื่อว่าปรัชญาไม่ได้ทำหน้าที่แสวงหาความจริงอีกต่อไป แต่เป็นหน้าที่ของ “วิทยาศาสตร์” ที่จะค้นหา “ความจริง” ซึ่งถือเป็นความรู้เชิงประจักษ์ (Empirical Knowledge) และกลุ่มวิทยาศาสตร์จึงเรียกตัวเองว่า “นักวิทยาศาสตร์” เมื่อมาถึงในคริสต์ศตวรรษที่ 18 – 19 นักวิชาการในสมัยนั้นเริ่มมองเห็นว่า วิทยาศาสตร์ไม่เพียงพอที่จะใช้กับการศึกษาความเป็นไปได้ของโลกทางกายภาพ ดังนั้น จึงแยกตนเองออกมาเป็นสังคมศาสตร์ (Social – Science) เป็นสาขาที่ใช้ระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์เพื่อศึกษาโลกในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์

จากบทนำพอจะชี้ให้เห็นได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นยุคสมัยไหน เมื่อเวลาเปลี่ยนไป กลุ่มนักคิดเปลี่ยน ความคิดคนเราก็เปลี่ยนไปตามกาลเวลา ดังนั้น จึงยากที่จะปฏิเสธว่า ทุกสิ่งทุกอย่างบนโลกนี้มีการเปลี่ยนแปลง รวมไปถึงความคิดของคน หากเปรียบกับเรื่องการศึกษา ยุคสมัยหนึ่งในอดีต เราเชื่อว่าโลกแบน แต่พอมาสมัยของกาลิเลโอ เขากลับบอกกับชาวโลกว่า “โลกกลม” เป็นผลนำมาสู่การต่อต้านความคิดนี้จากกลุ่มนักศาสนา ทำให้กาลิเลโอถึงกับอัปจน สาเหตุก็มาจากความรู้ที่เขาศึกษาและค้นพบ สุดท้ายชีวิตของเขาจึงพบกับความลำบาก เหตุเพราะไม่ได้รับ “การยอมรับ” ของคนบางกลุ่มเท่านั้น ซึ่งในบทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการสะท้อนมุมมองด้านการศึกษาเชิงปรัชญา และการยอมรับการเปลี่ยนแปลงเชิงพุทธสันติวิธี สะท้อนมิติการศึกษาที่มีการเปลี่ยนแปลง

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้หรือผู้สอน มีมุมมองวิธีการถ่ายทอดที่ต่างกันตามยุคสมัยและแปรเปลี่ยน

ความหมาย “การศึกษา”

การศึกษา (Education) ในภาษาอังกฤษมีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า Educare แปลว่า บำรุง เลี้ยง อบรมรักษา ทำให้งอกงาม หรืออีกนัยหนึ่ง หมายถึง การอบรมเด็กทั้งทางกายและทางสมอง อริสโตเติล กล่าวว่า การศึกษาแม้จะมีมุมที่คม แต่ท้ายที่สุดก็นำความหอมหวานมาให้ (Aristotle.) ส่วน เบนจามิน แฟรงคลิน ได้พูดถึงเกี่ยวกับเรื่อง พลังอำนาจของการศึกษา โดยมองว่าการลงทุนทางการศึกษาเป็นสิ่งที่น่าลงทุนและคุ้มค่าที่สุด (Benjamin Franklin) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ มาร์ลคอล์ม ที่กล่าวว่า การศึกษาเป็นเหมือนใบผ่านทาง สำหรับผู้ที่พร้อมในวันนี้ เพื่อนำพาเราไปสู่อนาคต (Malcolm X) สำหรับ โคฟี อันนัน มองว่า ความรู้คือพลัง ข้อมูลคือความอิสระ การศึกษาส่งผลให้ก้าวหน้าในทุกสังคมและทุกครอบครัว (Kofi Annan) ส่วนคำว่า “การศึกษา” ในภาษาไทย เป็นคำที่มาจากภาษาสันสกฤต ตรงกับภาษาบาลีว่า ลิกขา พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมาย “การศึกษา” คือ การเล่าเรียน ฝึกฝนและอบรม ดังนั้น อาจสรุปได้ว่า การศึกษา คือ การเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงาม มีความหมายเชิงบวกในการเพิ่มพลังอำนาจให้กับผู้เรียนรู้ เพื่อนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้ากับชีวิตที่เบิกบานในอนาคต

การศึกษาตามทัศนะของนักปรัชญาตะวันตก

อริสโตเติล (Aristotle 384–322 A.C.) ได้ให้ความหมายของการศึกษา คือ การอบรมคนให้เป็นพลเมืองดี และดำเนินชีวิตด้วยการทำดี แต่ จอห์น ล็อก (John Locke, 1632–1704) กล่าวว่า การศึกษา คือ องค์ประกอบของพลศึกษา จริยศึกษา และพุทธิศึกษา ซึ่งยอง ยักส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau, 1712–1778) เน้นเรื่องประโยชน์ของการจัดการศึกษาต้องสอดคล้องกับธรรมชาติของบุคคล ในขณะที่ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey, 1857–1952) ให้ความหมายว่า การศึกษา คือ ชีวิต (Education is life) ไม่ใช่เป็นการเตรียมตัวเพื่อชีวิตในภายหน้า แต่การศึกษา คือ ความเจริญงอกงาม (Education is growth) ทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ในขณะที่ ทัลคอตท์ พาร์สัน (Talcott Parson) นักสังคมวิทยา ให้ความหมายการศึกษาว่าเป็น เครื่องมือเตรียมเด็กและเยาวชนให้มีบทบาทในวงการอาชีพต่าง ๆ ของผู้ใหญ่

การศึกษาในความหมายข้างต้น เป็นนันทาทัศนะของนักปราชญ์นักการศึกษาที่ให้ความหมายในการมองหลายมุมหลายมิติ แต่อาจสรุปเป็นภาพรวมได้ว่า “การศึกษา คือ เครื่องมือหรืออาวุธทางปัญญาของมนุษย์ เหมือนแหล่งสะสมความรู้ มีไว้เพื่อเตรียมพร้อมที่จะเผชิญกับอุปสรรคและปัญหาในอนาคต”

การศึกษาตามทัศนะของนักการศึกษาไทย

จากทรรศนะของ สาโรช บัวศรี (2549) เสนอให้มีการนำพุทธปรัชญามาประยุกต์ใช้ ให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษา ความมุ่งหมายของการศึกษาจึงควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับความมีอิสระครอบคลุมทั้งบุคลากรทางการศึกษาและผู้เรียน ซึ่งการศึกษานั้นไม่เพียงแต่สิ้นสุดลงเมื่อออกจากห้องเรียนแล้วเท่านั้นแต่การศึกษาของแต่ละคนนั้นจะต้องดำเนินไปตลอดชีวิต

สำหรับนักการศึกษาไทย สาโรช บัวศรี มีมุมมองเกี่ยวกับการศึกษา โนมเอียงไปทางพุทธศาสนา โดยกล่าวถึง การศึกษา คือ การพัฒนาขั้น 5 ด้วยมรรค 8 เพื่อให้กุลศัลมูล คือ ความโลภ ความโกรธ และความหลง ลดน้อยลงหรือเบาบางลงให้มากที่สุด ขั้น 5 ประกอบด้วย 1. รูป คือ ร่างกาย (Physical Structure) 2. เวทนา คือ ความรู้สึกหรืออารมณ์ (Feeling or Sensation) 3. สัญญา คือ ความทรงจำหรือการรับรู้ (Memory or Perception) 4. สังขาร คือ การปรุงแต่ง (Aggregated) เช่น ทศณคติ ทักษะ ความสนใจ ความสามารถ และ 5. วิญญาณ คือ การเกิดความรู้จากจิตสำนึก (Consciousness) ซึ่งทั้งหมดเป็นความรู้ที่นำมาประยุกต์ให้รู้เท่าทันอารมณ์ความรู้สึกตนเอง นอกจากนี้ ท่านยังได้ให้แนวทางการจัดการศึกษา และวิธีสอนโดยใช้วิธีการแห่งปัญญา คือ สอนตามหลักอริยสัจ 4 ซึ่งตรงกับวิธีการแก้ปัญหาแบบวิทยาศาสตร์ โดยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 การกำหนดปัญหา ตรงกับขั้นทุกข์ ขั้นที่ 2 การตั้งสมมติฐาน ตรงกับขั้นสมุทัย ขั้นที่ 3 การทดลองและเก็บข้อมูล ตรงกับขั้นนิโรธ และขั้นสุดท้ายคือ ขั้นที่ 4 การวิเคราะห์และสรุปผล ตรงกับขั้นมรรค ซึ่งทั้ง 4 ขั้นตอนนี้ สามารถเสริมสร้างผู้ที่อยู่ในแวดวงการศึกษา โดยเฉพาะผู้สอน ให้เข้าถึงผู้เรียนได้ด้วยใจเมตตาธรรม ทั้งทางตรงและทางอ้อม มีความเป็นกลางบนพื้นฐานการยอมรับ ไม่ว่าจะยุคสมัยใด การเข้าถึงการศึกษาทั้งผู้ให้และผู้รับ จะยังคงใช้หลักพรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นพุทธสันติวิธีตลอดไป ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ วิจิตร ศรีสอาน ที่กล่าวว่า การศึกษา เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลให้เป็นไปในแนวทางที่พึงปรารถนา การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้เป็นไปอย่างจริงจัง มีการกำหนด จุดมุ่งหมายและดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีกระบวนการเหมาะสม และผ่านสถาบันทางสังคม ที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ด้านการศึกษา ซึ่งแนวคิดนี้ ถูกทำให้เชื่อว่า ความรู้ที่ผ่านกระบวนการอย่างเป็นระบบโดยสถาบันการศึกษา สามารถให้ความรู้ อบรมบ่มเพาะนิสัย ขัดเกลาและช่วยเสริมสร้าง พัฒนาบุคลิกภาพให้คน ๆ หนึ่ง กลายมาเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงสรุปได้ว่า การศึกษาในความหมายของนักการศึกษาทั้งไทยและต่างประเทศ เป็นกระบวนการพัฒนาสร้างคนให้เป็นผู้ที่มีความรู้ เป็นพลเมืองดี สามารถนำความรู้ที่ได้จากการศึกษา ไปทำประโยชน์ให้กับสังคมและประเทศชาติต่อไป

การยอมรับ และการเปลี่ยนแปลง (Acceptation and Changing)

ในคริสต์ศตวรรษที่ 17 ถือได้ว่าเป็นยุคสมัยที่ให้ความสนใจในเรื่องศิลปะ วรรณคดี วิทยาการ สถาปัตย์ การศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ รูปแบบของชีวิต รวมถึงความจริงของชีวิตบนฐานความเจริญของการเปลี่ยนแปลงในสังคมโลก กล่าวคือ เป็นช่วงเวลาแห่งความเจริญทางวัตถุ (Materialism) เกิดความมั่นคงทางสังคม (Social stability) เป็นช่วงที่คนเริ่มเกิดความสำเร็จและเข้าใจตนเอง (self-realization) รวมทั้งยังมีอีกหลายปัจจัยที่ทำให้เกิดความเป็นสมัยใหม่ ปัจจัยสำคัญดังกล่าวก็คือ เรื่องของความจริง (Truth) ความคิดเป็นเหตุเป็นผล (Rationality) ความเป็นวิทยาศาสตร์ (Science) เทคโนโลยี (Technology) ผลจากพหุทุนนิยม (Capitalism) การแผ่อำนาจของชาติตะวันตก (Western imperialism) การแพร่ขยายความรู้ (Spread of literature) อำนาจทางการเมือง (political power) และการขับเคลื่อนทางสังคม (Social mobility) ทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นสาเหตุสำคัญที่สนับสนุนส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาสังคมโลก ที่เรียกกันว่า สมัยใหม่ทันสมัย (Modernism) เพราะผลของความเจริญทางการศึกษาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี อุตสาหกรรม และการขับเคลื่อนทางสังคม ทำให้มนุษย์ต้องการเข้าใจตนเองและสังคมมากยิ่งขึ้น ทุกอย่างจึงต้องคิดใหม่ทำใหม่ แสดงความรับผิดชอบต่อสังคมโลกร่วมกัน เป็นความรู้และความเข้าใจใหม่ร่วมกัน เพื่อความถูกต้องดีงามในแบบฉบับสากล

เนื่องจาก แนวความคิดใหม่ทันสมัย เชื่อในความเป็นวิทยาศาสตร์ ทุกสิ่งทุกอย่างถูกกำหนดให้อยู่ในหลักเกณฑ์และทฤษฎี โดยมองว่ามนุษย์สามารถสร้างเครื่องมือที่เป็นกลางมาวัดมนุษย์ด้วยกันได้ โดยคิดว่ามีความเป็นสากล แต่ในขณะที่ ยุคหลังสมัยใหม่ (PostModernism) ช่วงหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรม เป็นยุคที่ปฏิเสธสิ่งเดิม ๆ ในยุค Modernism โดยเน้นเสรีภาพและอิสระของบุคคล ไม่เชื่อในโลกของความจริง ไม่เชื่อเรื่องความเป็นสากล ดังนั้น ในยุคหลังสมัยใหม่ (Post Modernism) จึงมองว่า “สังคมที่เป็นสากล ไม่มีอยู่จริง” เมื่อยุคสมัยเปลี่ยน สิ่งที่เคยถือกันมานานกลับถูกล้มเลิกเพราะการยอมรับการเปลี่ยนแปลง การศึกษาเป็นการค้นหาคำตอบใหม่ไปเรื่อย ๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด (Life Long Learning) โดยต่างฝ่ายต่างอยู่บนฐานความคิดของตนเอง ค้นหาสิ่งที่ตนเชื่อว่าถูกต้องและเป็นจริงมาหักล้าง เพื่อให้อีกฝ่ายยอมรับสิ่งที่ตนศึกษามา ซึ่งเป็นศาสตร์คนละชั่วระหว่างวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มนักคิดแต่ละฐานความเชื่อ ดังนั้น จึงถือเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักปราชญ์ผู้รู้ และนี่จึงเป็นที่มาของวิวัฒนาการการพัฒนาศาสตร์ตรรกะเท่าที่มนุษย์ยังคงดำรงอยู่ (Being) บนโลกใบนี้ ด้วยการยอมรับการเปลี่ยนแปลง (Changing acceptation) และสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข (being happiness) แม้ว่าบนโลกใบนี้จะมีความคิดต่างก็ตาม

นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (2020) นักวิชาการ นักคิดหลายสำนัก ยังให้ความสนใจที่แตกต่างกันเกี่ยวกับเป้าหมายของการศึกษา โดยให้สถาบันการศึกษาเป็นตัวกลางในการสร้างคน เพื่อแสวงหา

ความจริงและถ่ายทอดความรู้ที่ถูกต้องไปยังบุคคลอื่น อีกทั้งการศึกษายังทำให้ผู้รู้ทั้งหลายระดมสมองเพื่อแก้ไขปัญหาให้สังคมโดยมีสถาบันเป็นแหล่งแสวงหาความรู้ และที่สำคัญ การศึกษาสามารถสร้างคนให้เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ โดยใช้สถาบันเป็นแหล่งผลิตสร้างผู้รู้ที่เราเรียกว่า “นักปราชญ์” อย่างไรก็ตาม ยังมีความรู้อีกมากมายที่ไม่มีรูปแบบเฉพาะ เนื่องจากความปรารถนา (Desire) ของผู้ที่แสวงหาความรู้ มีเป้าหมายที่ไม่เหมือนกัน บางคนศึกษาเพราะอยากได้แค่เพียงคำตอบ บางคนอยากรู้วิธีการแต่ไม่ต้องการคำตอบ บางคนต้องการรู้ทั้งวิธีการและคำตอบ หากไม่เชื่อก็คงต้องศึกษาหาความรู้ด้วยวิธีการใหม่เพื่อพิสูจน์ให้เห็นความจริง และเมื่อเวลาล่วงเลยไป สภาพการณ์โลกเปลี่ยน บริบทสังคมเปลี่ยน สภาพแวดล้อมเปลี่ยน ความคิดคนในสังคมก็อาจเปลี่ยนไปตามกาลเวลา ตามความเชื่อและเหตุผลที่ปรากฏอยู่ก็เป็นได้ ดังจะเห็นว่า ทุกคนมีเป้าหมายชีวิต แต่คุณค่าของเป้าหมายของแต่ละคนอาจต่างกัน อย่างเช่น ผู้สอนยุคสมัยก่อน อาจนิยมการให้ผู้เรียนท่องจำ ซึ่งเป้าหมายของผู้สอน อาจต้องการให้ผู้เรียนแค่จำได้ ดังนั้น จึงคิดว่าการท่องจำน่าจะเป็นวิธีที่ดีที่สุด ณ ตอนนั้น แต่เมื่อเวลาเปลี่ยนไป นักคิดนักวิชาการกลุ่มใหม่ได้เกิดขึ้นมา ความคิดในการหาความรู้ใหม่ ๆ ก็เริ่มเปลี่ยนไป โดยเขามองว่า การท่องจำไม่น่าจะทำให้ผู้เรียนได้ประโยชน์อะไรมากนัก เพราะไม่นานก็ลืม ดังนั้น จึงมีนักวิชาการ นักวิจัยรุ่นใหม่ ๆ พยายามคิดค้นหาวิธีที่จะทำให้ผู้เรียน เรียนแล้วเกิดปัญญามากกว่าการท่องจำ นั่นก็คือ การทำความเข้าใจโดยใช้หลักการและเหตุผลเข้ามาพิจารณาพิจารณาหาความสัมพันธ์อย่างเป็นระบบ ทำให้ได้คำตอบที่น่าเชื่อถือ ซึ่งเป็นวิวัฒนาการและความเป็นไปของการศึกษาที่มี ไม่มีสูตรสำเร็จเฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่แปรเปลี่ยนไปตามกาลเวลาและยุคสมัย

โดยธรรมชาติ มนุษย์มีความอยากรู้อยากเห็น ชอบคิดริเริ่มและมีความปรารถนาที่จะพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้ดียิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงพยายามแสวงหาความรู้ความจริงต่างๆ เมื่อพบเห็นสิ่งใดหรือเกิดความสงสัย จึงพยายามหาคำตอบด้วยวิธีการหาความรู้ความจริง ซึ่งมีอยู่หลายวิธีด้วยกัน ดังนี้

1. ความบังเอิญ (Accidental) เป็นความรู้ความจริงที่เกิดขึ้นโดยมิได้คาดฝัน แต่บังเอิญมีเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์บางอย่างทำให้มนุษย์ได้รับความรู้ เช่น การค้นพบยาเพนนิซิลินของอเล็กซานเดอร์ เฟลมมิง (Alexander Flemming) การค้นพบวัคซีนป้องกันอหิวาตกโรคของหลุยส์ ปาสเตอร์ (Louis Pasteur) การค้นพบว่ายางพาราดิบเมื่อถูกความร้อนจะช่วยให้ยางนั้นแข็งตัว และมีความทนทานเพิ่มขึ้นของชาร์ลส์ กูดเยียร์ (Charles Goodyear) ซึ่งนำไปสู่การประดิษฐ์ยางรถยนต์ที่แพร่หลายในปัจจุบัน เป็นต้น การค้นพบดังกล่าวเกิดขึ้นในขณะที่กำลังทำการศึกษาค้นคว้าในเรื่องนั้นและพบปรากฏการณ์โดยบังเอิญ ซึ่งเป็นความรู้ใหม่ที่ไม่ได้คาดคิดว่าจะเกิดขึ้นมาก่อน

2. เป็นขนบธรรมเนียมประเพณี (Custom and tradition) บางครั้งมนุษย์ได้รับความรู้

โดยวิธีการทำตามบรรทัดฐานของสังคม (Norm of Social) เช่น การเคารพ มารยาท การแต่งกาย การแต่งงาน การบวช และพิธีการต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติต่อ ๆ กันจากรุ่นสู่รุ่น ถือเป็นความรู้ที่เกิดจากการถ่ายทอดจากคนรุ่นก่อน ปฏิบัติตามความเชื่อและถือเป็นความดีงามถ้าได้ทำ เป็นความรู้ที่เกิดจากการสังเกต มีความเชื่อและเกิดจากแรงศรัทธา

3. ผู้เชี่ยวชาญ (Expert) เป็นการหาความรู้จากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเรื่อง เช่น ได้ความรู้มาจากนักดนตรี วิศวกร แพทย์ นักกฎหมาย เป็นต้น เป็นความรู้ที่เกิดจากความไว้วางใจและเชื่อถือในความสามารถของผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านนั้น ๆ ซึ่งความชำนาญที่เกิดขึ้นนี้ เกิดจากการฝึกฝนอย่างหนัก ทำซ้ำ ๆ เดิม ๆ เป็นเวลานานยาวนาน ทำให้เกิดทักษะที่ดี ถูกต้อง ผิดพลาดน้อยที่สุด เกิดความมั่นใจ ซึ่งการหาความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ สามารถย่นเวลาของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

4. ผู้มีอำนาจหรือผู้มีชื่อเสียง (Powerful person) เป็นการหาความรู้ที่ได้จากผู้รอบรู้ที่มีชื่อเสียง หรือที่เรียกว่า นักปราชญ์ ซึ่งเป็นผู้มีอิทธิพลหรือมีอำนาจในสังคม ความรู้ที่ได้นี้อาจจะถูกหรือผิดก็ได้ เช่น อริสโตเติล (Aristotle) เคยกล่าวว่า “ผู้ชายมีพื้นน้อยกว่าผู้หญิง” หรือ ที่ปโตเลมี (Ptolemy) เชื่อว่า “โลกเป็นศูนย์กลางของระบบสุริยจักรวาล” ซึ่งเป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นมานาน จนไม่มีใครกล้าโต้แย้ง พิสูจน์หรือเปรียบเทียบ ซึ่งคนส่วนใหญ่จะเชื่ออย่างสนิทใจ เหตุเพราะคนที่พูดเป็นผู้ที่มีชื่อเสียง

5. ประสบการณ์ส่วนตัว (Personal experiences) ประสบการณ์ต่าง ๆ ของแต่ละคน ช่วยให้คนมีความรู้และมีวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยยึดประสบการณ์ที่เคยใช้ได้ผลมาแล้วเป็นแนวทาง ซึ่งข้อนี้ เป็นการหาความรู้ที่ค่อนข้างใช้เวลายาวนาน และอาจเสียเวลาหากความรู้ที่ได้มาไม่ตรงตามความจริงที่คิดไว้ อย่างไรก็ตาม ความรู้ที่เกิดขึ้นนี้เป็นเหมือนบทเรียนที่สอนตัวเองได้เป็นอย่างดี เพราะผู้มีประสบการณ์สามารถจดจำได้ หากเป็นประสบการณ์ที่ดี ก็ถือว่าโชคดีและน่าจดจำ แต่ถ้าเป็นประสบการณ์ที่ไม่ดี ก็สามารถนำมาเป็นบทเรียนสอนตนเองและถ่ายทอดให้กับผู้อื่นว่าอย่าได้ทำตาม ถือเป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น

6. วิธีลองผิดลองถูก (Trial and error) ความรู้นี้มักได้มาจากการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า หรือปัญหาที่ไม่เคยรู้มาก่อน เมื่อแก้ปัญหาได้ก็จำไว้ใช้ต่อไป แต่ถ้าแก้ปัญหาผิดก็จำไว้เพื่อไม่ใช้อีก

ดังนั้น เป้าหมายของการศึกษา จึงไม่ควรหยุดอยู่ที่ความคิดของใครคนใดคนหนึ่งเห็นว่าดีงาม แต่ควรอยู่ที่ “เราจะศึกษาอะไร” และ “มีความเหมาะสมในบริบทนั้นหรือไม่ อย่างไร” เพื่อความเป็นสากลทางการศึกษา

อำนาจ กับ ความรู้

ในยุคหลังสมัยใหม่ (PostModernist) มิเชล ฟูโก (Michel Foucault, 1926–1984) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส และในฐานะนักทฤษฎีสังคม เขาได้ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจ กับ ความรู้ รวมถึงวิธีการที่สถาบันทางสังคมต่าง ๆ ใช้อำนาจและความรู้เป็นเครื่องมือในการควบคุมผู้คนในสังคม ฟูโกมักถูกมองว่าเป็นตัวแทนของญาณวิทยา (Epistemology) ซึ่งเป็นศาสตร์แห่งความรู้ (Science of knowledge) ว่าด้วยเรื่องของ การรับรู้และความจริงของความรู้ โดยสาระสำคัญของญาณวิทยาก็คือ ศึกษาเรื่องกำเนิดความรู้ เกี่ยวกับ กระบวนการ วิธีการ วัตถุประสงค์ ลักษณะ เงื่อนไข ความมีเหตุผล และความคลาดเคลื่อนของความรู้ ฟูโกอธิบายว่า ความคิดของเขาเป็นประวัติศาสตร์เชิงวิพากษ์ต่อความเป็นสมัยใหม่มากกว่า ความคิดของฟูโกมีอิทธิพลอย่างยิ่งทั้งในทางวิชาการ โดยเขากล่าวว่า ความจริงเป็นสิ่งที่มิได้อยู่แล้วบนโลกใบนี้ แต่ในขณะที่ เบคอน ฟรานซิส นักคิดชาวอังกฤษ กล่าวว่า ความรู้ คือ อำนาจ เป็นการอ้างเหตุผลโดยอาศัยประสบการณ์จากการสังเกต หรือทำการทดลองหลาย ๆ ครั้ง จนได้ผลลัพธ์ซ้ำ ๆ จึงสรุปเป็นกฎทั่วไป เขาเรียกวิธีนี้ว่า “อุปนัย” ซึ่งไปค้านกับแนวคิดของนักปราชญ์ นักคิดยุค Modernist อย่างเช่น อลิสโตเติล เพลโต ที่เชื่อในวิธีการแบบนิรนัย เบคอน กล่าวว่า สาเหตุที่ทำให้ความรู้ของมนุษย์ไม่ก้าวหน้า เกิดจากการใช้วิธีการแสวงหาความรู้ที่ไม่ถูกต้อง เบคอน เชื่อว่า เราสามารถนำความรู้มาปรับปรุงภาวะความเป็นอยู่ของมนุษย์ให้ดีขึ้น โดยอาศัยวิทยาศาสตร์ มนุษย์สามารถควบคุมธรรมชาติ มนุษย์มีอำนาจเหนือธรรมชาติ เขาเชื่อว่าการจะทำเช่นนี้ให้เป็นผลสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมือกันจากสถาบันหรือองค์กร

ดังนั้น ความรู้ทำให้การศึกษาที่มีอำนาจ มีผู้เคยกล่าวไว้ว่า การศึกษาสามารถเปลี่ยนสถานะคนในสังคมได้ ดังนั้น คนจึงพยายามดิ้นรนและผลักดันตนเองให้เป็นผู้มีการศึกษาสูง ๆ เพื่อเปลี่ยนสถานะตนเองให้มีอำนาจทางสังคม ซึ่งกลายเป็นความเชื่อทางความคิด ซึ่งอาจไม่ใช่เป้าหมายของทุกคน อยู่ที่ระบบฐานคิดของแต่ละคนเท่านั้น ที่ต้องการให้เป็นเช่นไร

การศึกษาถือกำเนิดมาจากอดีตอันยาวนาน มีการพัฒนามาจากนักปราชญ์และนักคิดหลายสำนัก ความรู้ทางการศึกษาเกิดจากความคิดที่แตกต่าง (Differentiate) และมีความหลากหลาย (Diversity) หากไม่มีคนคิดต่าง คงไม่เกิดเป็นความรู้ และคงไม่เกิดเป็นการศึกษามายาวนานจนถึงทุกวันนี้ ดังนั้น การศึกษาจึงเปรียบเสมือนสิ่งที่มนุษย์มองว่ามีประโยชน์ มีคุณค่ากับมนุษย์ด้วยกัน สามารถสร้างประโยชน์มหาศาลต่อโลก มนุษย์สามารถแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ โดยอาศัยความรู้จากการศึกษา ทำให้น่าไปสู่จุดหมายปลายทางเพื่อคลายความสงสัย ซึ่งก็คือ “คำตอบ” นั่นเอง

การศึกษาทำให้มนุษย์มีพัฒนาการ ซึ่งมนุษย์ก็คือผู้ที่สร้างระบบการเรียนรู้ให้กับการศึกษา แต่สิ่งที่มนุษย์ควรตระหนักก็คือ ไม่มีระบบใดที่ดีกว่าใครและถือเป็นแม่แบบ (Prototype) เพราะที่ผ่านมานักวิชาการ รวมทั้งนักวิจัยรุ่นใหม่ ๆ พยายามจะสร้างเครื่องมือขึ้นมาวัด แล้วประกาศว่า

เครื่องมือของตนมีความเป็นสากล มีประสิทธิภาพ มีความเป็นกลาง สามารถวัดทุกอย่างได้อย่างเที่ยงตรงและแม่นยำ โดยลืมไปว่า ความเป็นนักวิชาการ ควรใจกว้างและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยเช่นกัน ดังนั้น คงสรุปไม่ได้ว่า สิ่งนี้นักวิจัยผู้นั้นค้นพบ จะดีและเหมาะสมที่สุด การศึกษาทำให้ประเทศชาติเจริญ แต่ถ้าตอบตามระบบเศรษฐกิจ คงต้องดูที่อัตราประชากรที่สามารถอ่านออกเขียนได้ประกอบกับการดูแลค่าจีดีพี (รายได้ประชากรต่อหัว) และถ้าให้ตอบแบบเป็นกลาง คงต้องไปดูตามสภาพความเป็นจริง ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า “การศึกษาพัฒนาคน คนพัฒนาชาติ”

การเปรียบเทียบวิวัฒนาการ การศึกษาไทยของผู้เรียนแต่ละยุค เขียนเป็นตารางที่ 1

ผู้เรียน สร้างนวัตกรรมเองได้	การศึกษา 4.0
ผู้เรียน สร้างองค์ความรู้เอง	การศึกษา 3.0
ผู้เรียน เรียนรู้ด้วยตนเอง	การศึกษา 2.0
ผู้เรียน เรียนรู้จากผู้สอน	การศึกษา 1.0

ตารางที่ 1 วิวัฒนาการการศึกษาไทยของผู้เรียนแต่ละยุค

จากตารางที่ 1 วิวัฒนาการ การศึกษาไทยของผู้เรียนแต่ละยุค อธิบายได้ว่า ในยุคแรกหรือยุคการศึกษา 1.0 เป็นการจัดการศึกษา ที่เน้นผู้สอนเป็นผู้ให้ ผู้เรียนเป็นผู้รับ เน้นท่องจำและทำแบบฝึกหัดตามตำรา ไม่ได้เน้นกระบวนการเรียนรู้ตามความสามารถของผู้เรียนแต่ละคน ส่วนการศึกษา 2.0 เป็น การจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับ ความถนัด ความสนใจและความแตกต่างระหว่างบุคคล ปลุกฝังให้ผู้เรียนมีจิตวิญญาณแห่งเรียนรู้ และ แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง จากแหล่งเรียนรู้ภายในและภายนอกโรงเรียน ผู้สอน คือผู้สนับสนุน (Supporter) และเป็นแหล่งเรียนรู้ของผู้เรียน การศึกษา 3.0 เป็นการจัดการศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ใหม่และสิ่งประดิษฐ์ใหม่โดยใช้กระบวนการทางปัญญา (กระบวนการคิด) กระบวนการทางสังคม (กระบวนการกลุ่ม) และให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ และมีส่วนร่วมในการเรียน สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ โดยผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวก (Facilitator) จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียน การศึกษา 4.0 เป็นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เรียนที่เปลี่ยนไป การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นเครื่องกระตุ้นการเรียนรู้ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสร้างสรรค์นวัตกรรมและการวิจัยด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันของประเทศ

สำหรับ แนวคิดการศึกษาไทย 4.0 ให้การส่งเสริมสนับสนุนโครงการเพื่อยกระดับมาตรฐานภาษาอังกฤษ พัฒนาและส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และเทคโนโลยี พัฒนานักวิจัยหลากหลายสาขา การจัดการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับทิศทางแผนการ

ศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2574 ที่มีจุดมุ่งหมาย 3 ประการ ได้แก่ 1) คนไทยเป็นพลเมืองดี มีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และยุทธศาสตร์ประเทศไทย 4.0 2) สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม รู้รักสามัคคี ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) ประเทศไทยก้าวข้ามกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลางและความเหลื่อมล้ำภายในประเทศลดลง ซึ่งแนวคิดการศึกษาไทย 4.0 นี้ สามารถให้ทุกภาคส่วน นำไปปฏิบัติใช้ได้จริง

การศึกษาแบบองค์รวม (Holistic Education)

การศึกษาแบบองค์รวม เป็นความรู้ของแนวความคิดใหม่ตามหลักการศึกษาระดับสูง เน้นการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative learning) โดยบูรณาการความรู้ที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ พัฒนาศักยภาพภายในของผู้เรียนได้อย่างสมดุล โดยการฝึกฝนปฏิบัติอย่างเป็นระบบและมีแบบแผนด้วยศาสตร์ที่ครอบคลุมตั้งแต่การเรียนรู้ การรู้จักตนเองอย่างลึกซึ้ง การขยายศักยภาพของการเรียนรู้ การฝึกทักษะ ปฏิสัมพันธ์แห่งการเรียนรู้จากผู้อื่นและสรรพสิ่ง สามารถจัดการความรู้ (Knowledge management) ให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตอย่างมีความสุขและพอเพียง องค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาแบบองค์รวม ได้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางทั้งในและต่างประเทศ Forbes (1996) ได้กล่าวว่า ระบบการจัดการศึกษาแบบองค์รวม มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ฐานฐานการพัฒนาการศึกษาแบบองค์รวมมาจากนักการศึกษาที่สำคัญของโลก

นาโอโกะ ซะอิโต (Naoko Saito, 2000) ได้ศึกษาแนวคิดทางการศึกษาของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ว่า เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยของมนุษย์อย่างเป็นองค์รวมตามธรรมชาติ เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งจากภายในและภายนอก ซึ่งสอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต) 2004) ที่กล่าวถึงแนวทางการศึกษาแบบก้าวหน้า (Progressive Education) ซึ่งมีรากฐานมาจากการเคลื่อนไหวของดิวอี้ (Dewey) ได้เรียกแนวทางการจัดการเรียนการสอนดังกล่าวว่าเป็นการพัฒนาเด็กในทุก ๆ ด้าน (Development of the Whole child) อันได้แก่ กาย (Physical) จิต (Mental) อารมณ์ (Emotional) และสังคม (Social) ส่วน รอน มิลเลอร์ (Ron Miller, 2000) ได้กล่าวว่า การศึกษาเชิงองค์รวมเป็นการศึกษาที่ตั้งอยู่บนฐานของการพัฒนาบุคลากร สามารถค้นพบความหมายและเป้าหมายในชีวิตผ่านการเห็นความสัมพันธ์ของตนเองต่อสิ่งแวดล้อม ชุมชน โลก ธรรมชาติ จิตวิญญาณ และระบบจักรวาลทั้งมวล มิลเลอร์ได้อธิบายเปรียบเทียบระบบการศึกษาแบบองค์รวมและการศึกษากระบวนทัศน์แบบเดิม โดยให้ความเห็นว่า การศึกษาในกระบวนทัศน์แบบเดิมส่งเสริมให้มนุษย์ตัดความสัมพันธ์ของตนเองต่อสิ่งรอบตัว โดยกระตุ้นให้เกิดการอยู่รอดผ่านการแข่งขันในตลาดแรงงานของโลกแห่งทุนนิยมซึ่งการศึกษาเหล่านี้ทำให้มนุษย์เกิดความแตกแยกและเน้นการเอาประโยชน์ส่วนตนเท่านั้น ในขณะที่การศึกษาแบบองค์รวม เน้นเรื่องความสัมพันธ์ของ

บุคคลต่อโลก ความหมายของบริบทต่าง ๆ ทั้งด้านกายภาพ ความสัมพันธ์ ฯลฯ ต่อบุคคลหนึ่งๆ ผ่านทางวัฒนธรรมอันหลากหลายในสถานที่แต่ละแห่ง ส่วนสก็อต เอช. ฟอর্বส (Scott H. Forbes, 1996) กล่าวว่า นักปรัชญาทางการศึกษาแบบองค์รวมนั้น ให้ความสำคัญกับการมองความเป็นจริง ดังนั้นสรุปได้ว่า การศึกษาแบบองค์รวม เน้นให้มนุษย์พัฒนาจิตสำนึกและตระหนักถึงความสำคัญของตนเองกับระบบของโลกภายนอก และพัฒนาบุคคลในเชิงกายภาพ อารมณ์ และสังคม

อย่างไรก็ตาม การศึกษาแบบองค์รวม (Ron Miller, 2000) ยังเน้นที่ 2 ปัจจัย ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากภายในบุคคล อันได้แก่ การศึกษาที่จะทำให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของบุคคลและโลกได้นั้น ต้องเริ่มจากภายในตัวบุคคล อันได้แก่ อารมณ์ ความรู้สึก 2) ผู้สอนให้เกียรติผู้เรียน อย่างมีใจที่เปิดกว้างและมีความรัก เพื่อให้ผู้เรียนแต่ละคนสามารถเติบโตตามวาระที่เป็นอยู่ได้ ผู้สอนในระบบของการศึกษาแบบองค์รวมนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน แต่เป็นผู้ที่สามารถรับรู้ได้ถึงความต้องการและความรู้สึกของผู้เรียนแนวความคิดด้านการศึกษาแบบองค์รวมจึงเน้นความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้สอน กับ ผู้เรียน และไม่เน้นไปที่หลักสูตรการเรียนการสอน

การศึกษา การยอมรับ การเปลี่ยนแปลง เชิงพุทธสันติวิธี

ปัญหาทางการศึกษาเกิดขึ้นเพราะ นักคิด นักการศึกษา หรือผู้รู้ทั้งหลาย พยายามบอกตัวตนเองดีที่สุด หากกลับไปประเด็นนี้ไป ต่างฝ่ายต่างเปิดใจยอมรับฟังทั้งข้อดีและข้อเสียของระบบการศึกษาของตน การศึกษาในอนาคตคงจะถูกพัฒนาไปในทางที่ดีและเหมาะสม อีกประการ น่าจะมีการแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็นทางด้านการวิชาการผ่านกระบวนการประชุมหรือสัมมนาทางวิชาการร่วมกันระหว่างสถาบันซึ่งเป็นตัวกลางในการประสานงาน ถือได้ว่าเป็นเรื่องที่ดี และไม่เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น ในต่างประเทศ รัฐบาลก็ควรให้การสนับสนุนเปิดเวทีการสัมมนาทางวิชาการระดับชาติให้กับสถาบัน องค์กรต่าง ๆ เพื่อเป็นช่องทางการศึกษาให้ประเทศเกิดความเจริญงอกงามเช่นกัน

สรุป

การศึกษาเป็นทั้งอาวุธทางปัญญาที่สร้างคุณค่าให้กับมนุษย์ และยังเป็นอาวุธทำลายล้างความดั่งามของมนุษย์ด้วยกันเอง การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือเชิงอำนาจในการต่อรองทั้งกลุ่มคนที่มีวิชาและอวิชา อย่างไรก็ตาม การศึกษาหากมองเชิงปรัชญายังมีความลุ่มลึกและมีมิติของผู้สอนที่ต้องการถ่ายทอดความรู้ให้กับลูกศิษย์หรือผู้เรียนได้เกิดการยอมรับ เมื่อโลกมีการแปรเปลี่ยนไปตามกาลเวลา คุณลักษณะของผู้เรียนย่อมเปลี่ยนตามไปเป็นเรื่องธรรมดา ฉะนั้น การยอมรับวิธีการถ่ายทอดและวิธีการสอน จึงเป็นโจทย์ที่ยากสำหรับผู้ที่เรียกตนเองว่า ครู หรือ อาจารย์ ดังนั้น การนำหลักธรรม ซึ่งถือเป็นการใช้พุทธสันติวิธีเพื่อสร้างการยอมรับของทั้งผู้ให้และผู้รับ เพราะการศึกษาจะ

ดีมีคุณค่า ถ้าผู้ใช้มีคุณธรรมและมีสามัญสำนึก นำวิชาความรู้ไปใช้เพื่อสร้างสิ่งดีงาม การศึกษามีไว้ใช้สร้างคนให้เป็นคนดีมีคุณภาพ ดังคำกล่าวที่ว่า “การศึกษาคือความเจริญงอกงาม : Education is Growth” (John Dewey, 1857–1952) รูปแบบการศึกษาที่ดี คงไม่ได้มีแบบเดียว ดังนั้น การเปิดใจยอมรับการศึกษาหลาย ๆ รูปแบบ โดยไม่ยึดติดกับใครหรือสำนักใด จึงเป็นสิ่งดีงามและจะยังคงอยู่กับมนุษย์บนโลกใบนี้ตลอดไป

เอกสารอ้างอิง

- ชลลดา ทองทวี และคณะ. (2551). *จิตตปัญญาศึกษา: การสำรวจและสังเคราะห์ความรู้จิตตปัญญาศึกษาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: โครงการวิจัยและการจัดการความรู้จิตตปัญญาศึกษา ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ประเวศ วะสี. (2550). *การเรียนรู้ใหม่ไปให้พ้นวิกฤติแห่งยุคสมัย*. กรุงเทพมหานคร: ร่วมด้วยช่วยกัน.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2546). *จิตวิทยาการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี.
- วิชัย วงศ์ใหญ่. (2539). *กระบวนการทัศน์ใหม่ในวัฒนธรรมหลักสูตร*. กรุงเทพมหานคร: ทบวงมหาวิทยาลัย.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2555). *ปรัชญาทรรศน์ ปรัชญาการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม). กรุงเทพมหานคร: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สาโรช บัวศรี. (2549). *การศึกษาและจริยธรรมศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อภิญญา เฟื่องฟูสกุล. (2546). *อัตลักษณ์ คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ*.
- Good. C. V. (1973). *Directionary of Education*. New York: McGraw – Hill Company, Inc.
- McNeil, J. (1975). *The Psychology of Being Human*. San Francisco. California: Canfield Press.
- Miller, R. (2000). *Making Connections to the World: some Thoughts on Holistic Curriculum*. Brandon. VT: Foundation for Educational Renewal.